

Keskusteluja modernista Helsingistä

Silja Laine: ”Pilvenpiirtäjäkysymys”. Urbaani mielikuvitus ja 1920-luvun Helsingin ääriviivat. k&h, Kulttuurihistoria, Turun yliopisto, Turku 2011. 334 s.

Silja Laineen tutkimus *”Pilvenpiirtäjäkysymys”*. *Urbaani mielikuvitus ja 1920-luvun Helsingin ääriviivat* liittyy Euroopassa viime vuosikymmeninä nopeasti laajentuneeseen kaupunkihistorian tutkimukseen. Tutkimuksen kohteena ei ole pilvenpiirtäjän historia osana arkkitehtuurin tai kaupunkisuunnittelun historiaa, vaan kulttuurihistorian näkökulmasta avautuva ”pilvenpiirtäjäkysymys”, uudenlaisesta rakennustyyppistä käyty julkinen keskustelu, jota on kansainvälisestikin tutkittu vähän. Tutkimuksen lähtökohdانا on Helsingin modernisaatio sekä sen vaikutus kaupunkikulttuuriin ja siihen, miten aika-laiset ne ymmärsivät.

Historiankirjoituksessa sotien välistä aikaa Suomen ja Helsingin historiassa on pidetty vaiheena,

jolloin vastaisenäistyneen, länteen vahvasti suuntautuneen valtion pääkaupunki alkoi rakentaa modernia identiteettiään; tässä prosessissa tärkeitä olivat kansainväliset esikuvat. Silja Laineen tavoitteena on käyttää pilvenpiirtäjävioita eräänlaisena linssinä 1920- ja 1930-luvun helsinkiläiseen ajatteluun ja kaupunkikuvaan. Pilvenpiirtäjäkysymyksestä ja mm. Kino-Palatsi-hankkeesta käydyin keskustelun kautta hän pyrkii tulkitsemaan laajemmin niitä tapoja, joilla erilaiset kaupunkilaiset omaksuivat uudenlaisen, modernin arkkitehtuurin osaksi helsinkiläistä ja kansallista kaupunkikulttuuria. Tehtävänäsettelu on vaativa ja omaperäinen, myös sen vuoksi, ettei Helsinkiin tai ylipäätään Suomeen vielä sotien välisenä aikana rakennettu pilvenpiirtäjiä eikä ylikorkeita rakennuksia Hotelli Tornia lukuun ottamatta.

Ensimmäisenä innoittajana tutkimukselle Laine mainitsee Suomi-Filmin kokoelmista löytyneen leikekansion Kino-Palatsi-hankkeeseen liittyneistä kirjoituksista. ”Pilvenpiirtäjäkysymys” perustuu monipuoliseen lähdeaineistoon, johon kuuluu erityisesti lehdistä 1920-luvulla julkaistuja, arkkitehtuuria käsitelleitä kirjoituksia, uutisia, pakinoita, lukijoiden puheenvuoroja ja kuvia sekä muiden medioiden, varsinkin elokuvien ja kaunokirjallisuuden kautta välittyneitä käsityksiä modernista kaupungista. Tutkimuskirjallisuus painottuu anglosaksiseen kulttuuri-
piiriin.

Kolmessa pääluvussa lähestytään pilvenpiirtäjakeskustelua eri näkökulmista. Ensimmäisessä käsitellään Helsingin suurkaupunkirakentamisen kansallista kehystä ja korkeiden rakennusten arkkitehtuurihistoriaa, toisessa kaupunkijulkisuutta erilaisten kirjoitusten, modernin kaunokirjallisuuden, kuvien ja elokuvien välittämänä sekä kolmannessa helsinkiläistä keskustelua 1920-luvun lopulla ajankoh-

taisista rakennushankkeista. Tärkeiksi tapaustutkimusten kohteiksi valituilla helsinkiläisillä Kino-Palatsin ja Hotelli Tornin pilvenpiirtäjähankkeilla ja niistä käydyillä keskusteluilla on laajempaa merkitystä myös tonttien keskeisen sijainnin ja hankkeita koskeneiden kannanottojen monipuolisuuden vuoksi. Laine tarkastelee pilvenpiirtäjä- ja tornihankkeita myös kannanottoina pääkaupungin kansalliseen maisemaan ja yhtenäiseen kaupunkisiluuettiin, kaupungin ääriviivaan, jonka kaupunkiyhteisöt ovat Euroopassa perinteisesti nähneet kaikille yhteisenä asiana.

Laine tutkii merkityksiä, joita aikalaiset antoivat pilvenpiirtäjille ja niiden kautta muotoutuville käsityksille kaupungista, urbaanista elämästä ja ajasta. Hän yhdistää kiinnostavasti modernin kaupunkiympäristön ja siitä saadut kokemukset julkiseen keskusteluun, mediaan ja mielikuviin modernista kaupungista. Tutkimuksessa painottuu ajatus pilvenpiirtäjistä ja torneista urbaanien elämäntapojen ja arvojen sekä uudenlaisen kaupunkikuvan muovaajina ja symboleina: niiden visuaaliset merkitykset. Sen varjoon ovat tässä työssä jossain määrin jääneet pilvenpiirtäjien merkitykset taloudellisen kasvun ja innovatiivisen teknologian osoituksina ja niitä koskeneen keskustelun kohteena, vaikka nimenomaan teknologiset innovaatiot olivat jo 1800-luvulla merkittävässä roolissa modernia yhteiskuntaa ja kaupunkia kehitettäessä; painotusta voi hieman arvostella. Pilvenpiirtäjäsunnitelmat ja toteutetut rakennukset olivat yhtä aikaa sekä modernin kaupunkikulttuurin että sen tuottaneen teknis-taloudellisen kehityksen – edistyksen – tuottajia ja symboleita, ja sellaisena aikalaiset ne myös näkivät. Pilvenpiirtäjän synty, kun rakennus- ja hissitekniikat teki mahdolliseksi toteuttaa aikaisempaa selvästi korkeampia rakennuksia, teollistuminen tuotti

niiden rakentamisen edellyttämiä suuria pääomia, kaupunkien kasvu ja liikennejärjestelmien alkeellisuus toi paineita tehostaa keskustan liiketonttien käyttöä ja rakentamisrajoitukset olivat vähäisiä. Edellytykset toteutuivat ensimmäiseksi eräissä Yhdysvaltain kaupungeissa.

Kronologisista hyppäyksistä tekstin rakenteessa seuraa ajallisen poikkileikkaustilanteen korostuminen historiallisuuden ja muutosten kustannuksella, mikä jossain määrin vaikeuttaa kokonaiskuvan muodostamista eri osatekijöiden keskinäisistä vaikutussuhteista. Helsingin suurkaupunkivisioiden tarkastelussa tutkija painottaa suunnitelmia ja uudisrakennuksia käyttäen esimerkkeinä muun muassa Pro Helsingfors -suunnitelmaa, keskustan asemakaavakilpailua sekä joukkoa keskustaan ja pääkatujen varsille 1920-luvun lopulla ja 1930-luvun alussa valmistuneita rakennuksia. Sen sijaan se aikalaisten arkielämän ja Helsingin kaupunkimaiseman historiallisesti kerrostunut ja visuaalisesti vaihteleva todellisuus, jota vasten eri tahot visioivat pilvenpiirtäjiä ja muodostivat käsityksiään modernista kaupungista, on tutkimuksessa jäänyt verraten ohuen tarkastelun varaan.

Laine kuvaa ja analysoi monipuolisesti niin kaupunkikirjoitusten ja kaupunkia koskevan kaunokirjallisuuden kuin erilaisten kuvien ja elokuvan merkitystä modernia kaupunkia ja Helsinkiä koskevien käsitysten muodostumisessa. Tutkimuksessaan hän osoittaa niiden tiiviit yhteydet kansallisiin ja kansainvälisiin muutoksiin. Monelle tieteenalalle ulottuvana mutta sektorijatteluun luisumatta hänen tutkimuksensa rakentaa synteisiä, kokonaistulkintaa sotien välisen ajan helsinkiläisten maailmasta; tässä suhteessa se edustaa syvästi kulttuurihistoriaa.

Pilvenpiirtäjiin liittyvän keskustelun kautta tekijä nostaa esiin tär-

keitä ja kiinnostavia näkökulmia modernisaatioprosessiin, 1920-luvulla rakentuvaan moderniin kaupunkiin ja uuteen kaupunkikulttuuriin erityisesti Helsingin kaupunkihistorian näkökulmasta. Laine liittää pilvenpiirtäjäkeskustelun luontevaksi osaksi kansainvälistä ja kansallista kaupunkilaisidentiteettien rakentamista. Kokonaisuutena Silja Laineen tutkimus 1920- ja 1930-luvun Helsingin pilvenpiirtäjäkeskustelusta ja urbaanista mielikuvituksesta on temaattisesti monitahoinen, analyttisesti jäsenyvä ja monenlaisista aineksista rakentuva synteesi, joka yhdistää modernin kaupungin historiaa ja sen kaupunkikulttuurin todellisuutta kiinnostavalla tavalla omaan aikaammekin ja taas kerran ajankohtaisiin kysymyksiin tornirakennusten tarpeellisuudesta.

– ANJIA KERVANTO NEVANLINNA